

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Markéty Deváté „Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945-1960“, Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Praha 2011, 251 s. rkp.

Markéta Devátá se v disertační práci zaměřila na zpracování velmi důležitého tématu - na komunistickou kulturně-vědní politiku v letech 1945-1960 – s cílem vyložit, jak se dařilo naplňování jejího stěžejního cíle, jímž bylo prosadit celospolečenské přijetí komunistické ideologie, a to v podobě učení marxismu-leninismu. Výklad uchopila velmi propočně v několika rovinách. Chronologicky výklad zasadila od počátku poválečného transformačního procesu do období vyhlášení dosažení základů socialistické výstavby v Československu na přelomu 50. a 60. let minulého století. Komunistickou kulturně-vědní politiku pak sleduje v obecnějších rámcích, a to jako široce pojaté kulturní revoluce koncipované jako ´revoluční myšlenkový zvrát´ či jako ´ideologický přerod´ realizovaný výchovou k marxisticko-leninskému světovému názoru. Komunistickou vědní politiku dále autorka analyzovala v kontextu marxistického výkladu a rozboru forem, kterými komunistická ideologická politika ovlivňovala společenskovědní obory, které se staly nástrojem k šíření marxistické filozofie. V užším rámci se pak M. Devátá věnovala vývoji vysokých škol, školské politiky, která byla chápána jako nedílná součást komunistického kulturně vědního programu. Dále potom též sledovala konstituování politické výchovy a výuky marxismu-leninismu na vysokých školách jako nejvýraznějšího ideologického nástroje pro formování socialistické inteligence. Jako vědeckou hypotézu stanovila vyložit koncept výkladu kulturně vědní politiky KSČ jako kontinuální proces, který měl svůj svébytný vývoj a mezník v podobě únorového převratu v roce 1948. Autorka se zaměřila dále na analýzu hlavních ideologizačních forem, které kulturně-vědní politika KSČ používala k uskutečňování programu kulturní revoluce a výchovy socialistické inteligence, ať se již jednalo o dělnické vzdělávací projekty či ideologické kampaně z přelomu 40. a 50. let, v jejichž rámci se konstituovala marxistická věda. Zajímavým tématem byl exkurz o významu zakladatelské generace marxistických vědců z okruhu vysokých politických škol a o jejich podílu při etablování marxisticko-leninských přístupů ve společenských vědách.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. V úvodu autorka provedla logické tematické vymezení práce, zpracovala důkladný rozbor literatury a současného stavu bádání k tématu, vysvětlila metodologická východiska i strukturu stavby práce. V druhé kapitole se věnovala prosazování společenskovědních změn v kontextu poválečného politického vývoje, vysvětlila reformulaci programu výchovy „socialistické inteligence“ po únoru 1948, věnovala též pozornost vzniku a cílům nového typu vysoké školy prosazované komunisty – Vysoké škole politické a sociální.

Ve třetí kapitole věnovala M. Devátá pozornost výkladu období sovětizace kulturně-vědní fronty v Československu v letech 1949-1953. Poukázala na zlomový mezník v podobě proměny a zavádění nové vysokoškolské legislativy dle sovětského modelu. Poukázala na další nesourodé politizační postupy a formy zaváděné do vzdělávání, které dehonestovaly dosavadní tradice českého československého demokratického školství. Tyto reflektovaly svým způsobem i cílenou strukturální přestavbu společnosti. Kulturní a ideologické kampaně, sovětizace zejména vysokého školství, vzdělávání dělnických kádru, prosazování marxisticko-leninské ideologie jako jediného možné výkladu společenského vývoje, historie, kultury, byly výrazným odchýlením od programu poválečné demokratizace vzdělávací a kulturní politiky. Ve čtvrté kapitole se autorka věnovala období destalinizace v letech 1953-1960. Upozornila, že politika 'nového kurzu', veřejně deklarované požadavky spisovatelů a studentů odmítající dosavadní ideologické šablony a dogmata a požadující svobodu projevu i vzdělání, byly přirozeným odrazem požadavků na odideologizování a decentralizaci řízení školské, vzdělávací, kulturní i vědecké politiky. Kritické zhodnocení vývoje společensko-vědních oborů na tehdejší Filozoficko-historické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a analýzu vývoje příslušných ideologických kateder této fakulty ve druhé polovině 50. let lze považovat za velmi přínosné.

Téma disertační práce lze považovat za velmi důležité. Komunistická vědní politika dlouhodobě zasáhla do vývoje univerzitních a vědeckých pracovišť trvale poškodila rozvoj oborů samotných a omezovala svobodný přístup studentů a mladých vědců a tvůrců k informacím. Poškodila řadu významných osobností vědeckého i kulturního života. Disertace splnila stanovený cíl - autorka analyzovala v kontextu marxistického výkladu a rozboru forem, kterými komunistická ideologická politika ovlivňovala společenskovědní obory, komunistickou kulturně-vědní politiku. Zvolené metody odpovídají odborným požadavkům na zpracování disertační práce. Disertace přinesla řadu nových poznatků. Autorka předložila zajímavou vědeckou hypotézu - vyložit koncept výkladu kulturně vědní politiky KSČ jako kontinuální proces, což se jí ve výkladu zdařilo zdůvodnit. Komunistickou kulturně-vědní politiku sledovala v obecnějších rámcích časových i vývojových rámcích, a to jako proces široce pojaté komunistické kulturní revoluce koncipované jako 'revoluční myšlenkový zvrat' či jako 'ideologický přerod' realizovaný výchovou k marxisticko-leninskému světovému názoru. Výsledky práce dávají řadu nových podnětů, k dalším analýzám komunistické vědní politiky či k rozboru forem, kterými komunistická ideologická politika ovlivňovala společenskovědní obory.

Autorce se též podařilo kriticky utřídit nemalé množství archivní dokumentace a vyložit přehledně a logicky nejednoduchou látku. V tomto ohledu naplnila disertace zcela svůj cíl. Markétě Deváté se podařilo v práci vyložit řadu nových a či dosud méně známých poznatků o

vývoji a činnosti Vysoké školy politických a sociálních věd a dalších následných stranických vzdělávacích institucích. Výběr tématu lze chápat za velmi dobře promyšlený. Autorka při jeho zpracování prokázala, že je pozornou badatelkou a znalkyní uvedené problematiky, a to na základě detailního studia archivních materiálů a příslušné odborné literatury. V tomto smyslu naplnila práce základní cíl - rozšířila podstatně znalosti o kulturně-vědní politice KSČ a o ideologizaci společenských věd, zároveň práce poskytuje řadu podnětů k dalšímu bádání.

Práce M. Deváté tak splňuje podmínky kladené na toto řízení a lze ji považovat celkově původní a přínosný příspěvek k prohloubení poznání o počátcích a prvních desetiletích upevnování komunistické moci v Československu v oblasti ideologického působení. Autorka prokázala, že je schopna samostatně zpracovat výsledky svého bádání na požadované úrovni, zařadit je do širšího dobového kontextu a orientovat se v dané problematice. Předkládaná práce Mgr. Markéty Deváté „Kulturně-vědní politika KSČ a ideologizace společenských oborů v letech 1945-1960“ svým zpracováním a obsahem splňuje požadovaná odborná kritéria disertační práce, lze ji považovat za vynikající, a proto disertační práci d o p o r u č u j i k obhajobě.

Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.

Praha, 25. srpna 2011